

Ethical Aspects of Human Security: Balancing Individual and Collective Interests

UDC: 316.47/48

DOI: <https://doi.org/10.15421/1723119>**Protsenko Myroslav**Ph.D. Student, , <https://orcid.org/0009-0005-9571-8887>, edtiro.academy@gmail.com*Cherkasy State Technological University (Cherkasy, Ukraine)*

Abstract

The purpose of the study is to highlight the ethical aspects of human security in the context of the individual, collective and global civilisation dimensions of this phenomenon of social activity. The author establishes that human security in the modern socio-cultural space is focused on synergistic constants that involve the interaction of individual and collective potentials.

The relevance of the study is related to dynamic and permanent changes and transformations in society. Rapid and rapid global progress, on the one hand, poses threats to the humanitarian cluster of human life and society, and on the other hand, creates prospects for innovative interpretation of ethical norms and algorithms for their observance. It is found that the ethical principles of human security are gaining dynamic content, gradually moving away from the fundamental foundations. Moral and ethical norms ensure the functioning of public and individual systems of protection against humanitarian threats. It is clear that the algorithms and mechanisms for ensuring the principles of human security for an individual and a collective are different.

Results. The study finds that human security in the modern socio-cultural space is focused on synergistic constants that involve the interaction of individual and collective potential. It is noted that individual efforts to comply with the ethical norms of human security are concentrated around the human-centred concepts of human rights and freedoms, and collective moral and ethical components are provided by normative, regulatory or recommendatory guidelines of the local, social, state or international level.

Conclusions. Human security in the modern socio-cultural environment requires balancing, since ethical norms of security have different interpretations in the individual, social and global dimensions and often come into conflict with each other. A promising direction is the formation of synergistic human security guidelines based on the principles of dynamism and flexibility of ethical parameters.

Keywords: human security, individual security, collective security, ethical principles, socio-cultural space, humanitarian threats, ethics, sociocultural transformations

Етичні аспекти гуманітарної безпеки: баланс індивідуальних та колективних інтересів

Проценко Мирослав*Черкаський державний технологічний університет (Черкаси, Україна)*

Анотація

Метою дослідження є висвітлення етичних аспектів гуманітарної безпеки в контексті індивідуального, колективного та глобально-цивілізаційного виміру цього явища суспільної активності. Встановлено, що гуманітарна безпека в сучасному соціокультурному просторі орієнтована на синергетичні константи, які передбачають взаємодію індивідуального та колективного потенціалів.

Актуальність дослідження пов'язана з динамічними й перманентними змінами та трансформаціями в суспільстві. Стрімкий і бурхливий глобальний поступ з одного боку створює загрози для гуманітарного кластеру життя людини та суспільства, а з іншого – формує перспективи для інноваційного тлумачення етичних норм та алгоритмів їх дотримання. З'ясовано, що етичні принципи гуманітарної безпеки набувають динамічного змісту, поступово відходячи від фундаментальних основ. Морально-етичні норми забезпечують функціонування суспільної та індивідуальної систем захисту від загроз гуманітарного характеру. Розуміло, що алгоритми та механізми забезпечення принципів гуманітарної безпеки для людини та колективу є різними.

Результати. Відзначається, що синергетичні підходи є ефективним та затребуваним методологічним та практично-орієнтованим підходом при формуванні цілісності парадигми безпеки, оскільки забезпечують актуальний взаємозв'язок індивідуального та колективного факторів безпеки. Зазначено, що індивідуальні зусилля щодо дотримання етичних норм гуманітарної безпеки концентруються навколо людиноцентричних концептів прав і свобод людини, а колективні морально-етичні складники забезпечуються нормативними, регулятивними або ж рекомендаційними настановами локально-суспільного, державного чи міжнародного рівня.

Висновки. Гуманітарна безпека в сучасному соціокультурному середовищі потребує балансування, оскільки етичні норми безпеки мають різне тлумачення в індивідуальному, суспільному та глобальному вимірах і часто вступають у суперечність між собою. Перспективним напрямом є формування синергетичних настанов гуманітарної безпеки, які ґрунтуватимуться на принципах динамічності та гнучкості етичних параметрів.

Ключові слова: гуманітарна безпека, індивідуальна безпека, колективна безпека, етичні принципи, соціокультурний простір, гуманітарні загрози, етика, соціокультурні трансформації

Стаття надійшла / Article arrived: 26.09.2023

Схвалено до друку / Accepted: 31.10.2023

Вступ.

Етичні норми гуманітарної безпеки особливо актуальні в сучасному мінливому світі. Динамічність світоустрою потребує відходу від традиційних фундаментальних принципів етики та моралі на користь гнучких алгоритмів, які реагують на загрози гуманітарного характеру фактично в режимі нон-стоп. Такі реалії визначають потребу в диференціації людиноцентричного та соціоцентричного вимірів гуманітарно-етичної безпеки.

Колективний аспект етичної гуманітарної безпеки асоціюється з чіткою системою суспільних, правових та моральних норм, які запобігають гуманітарним загрозам та зменшують їхній негативний вплив на суспільство. Індивідуальний аспект гуманітарної безпеки полягає в актуалізації сутнісних сил та енергії людини та громадянина задля протистояння загрозам і реагуванню на небезпеку, пов'язану з порушенням етичних норм.

Аналіз досліджень і публікацій.

Науковий дискурс щодо питання гуманітарної безпеки набув нових сенсів в контексті соціокультурних трансформацій останніх десятиліть. Глобалізаційні процеси, стрімкий інноваційний (технологічно-цифровий) розвиток, форс-мажорні ситуації глобального рівня – все це вплинуло як на теоретико-світоглядні, так і на практичні виміри гуманітарної парадигми.

Одним із ключових питань гуманітарної безпеки в сучасному світі є проблема дотримання морально-етичних норм. Чернікова (2021) визначає гуманітарну культуру як запоруку духовної безпеки суспільства. Гуманітарний елемент дає змогу актуалізувати процеси самоідентифікації (Мудраков, & Поліщук, 2019) як в індивідуальному, так і в суспільному плані. Важливою є диференціація прав і обов'язків людини та громадянина в системі національної безпеки (Дзьобань, & Жданенко, 2020).

Актуальними в питанні висвітлення безпекових гуманітарно-етичних проблем є дихотомія індивідуального та колективного аспектів. Зазначається, що суспільний вимір гуманітарної безпеки орієнтований на стандартні норми (Bruno, & Naar, 2020), які структуровані відповідно до рівня загрози та середовища, якому загрожує гуманітарна криза. Гуманітарно-етичні принципи безпеки людини концентруються на індивідуальному культурно-історичному та практично-буденному досвіді (Eyal, Samimian-Darash, & Davidovitch, 2020).

Цікавими для дослідження є окремі елементи гуманітарно-етичного кластера. Зокрема, Brall, Schröder-Bäck, & Maeckelberghe (2019) висвітлюють принципи справедливості в індивідуальному та суспільному безпековому контексті. Практичне застосування механізмів забезпечення гуманітарної безпеки знаходимо в дослідженні Myfanwy (2022).

Метою дослідження є спроба інтеграції етичних аспектів до універсальної та уніфікованої парадигми гуманітарної безпеки та їхнє позиціонування в контексті синергії потенціалу людини, суспільства та цивілізації. Традиційне тлумачення гуманітарного елементу безпеки, яке орієнтувалося на фундаментальні та універсальні ціннісні аспекти, в сучасному світі втрачає свою актуальність. Сьогодні властиві динамічність і гнучкість, тому завданням науково-філософського дискурсу є розробка актуальних аксіологічно-етичних настанов щодо механізмів гуманітарної безпеки для збереження цілісності особистості та суспільства.

Результати дослідження.

Порушення етичних норм гуманітарної безпеки має два алгоритми виникнення: ситуативний і прогнозований. Ситуативний є наслідком впливу суспільно актуальних подій, явищ та процесів, які зумовлюють загрозливі елементи гуманітарного характеру. Прогнозований стає підсумком соціокультурної активності суспільства, яке призводить до негативних результатів щодо дотримання норм гуманітарної безпеки.

Серед подій, явищ і процесів, які зумовлюють стан гуманітарної загрози, виокремлюють природні, техногенні чи суспільно зумовлені чинники. Порушення етичних норм у контексті парадигмальних гуманітарних загроз може мати декілька вимірів:

- миттєвий та відтермінований характер;
- постійну (перманентну) активність;
- індивідуальне, колективне або глобальне охоплення.

Етичні аспекти гуманітарної безпеки в людиновимірному форматі орієнтовані на людину (дотримання загальнолюдських цінностей) та громадянина (дотримання стандартів гуманітарної парадигми) (Eyal, Samimian-Darash, & Davidovitch, 2020). Як свідчить культурно-історичний досвід, людський формат гуманітарної безпеки має ознаки постійної та традиційної активності. Це безперервне й неухильне дотримання етичних гуманітарних норм у повсякденному житті людини; така активність здебільшого орієнтована на традиційний досвід індивідуального та суспільного буденно-практичного життя. Для людського виміру гуманітарної безпеки характерна ситуативність та відсутність чіткого алгоритму, що пов'язано з долученням до цього процесу як раціональних, так і ірраціональних елементів людської сутності. Щодо формату гуманітарної активності для громадянина, то тут актуалізується системність цього процесу. Етичний аспект гуманітарних норм безпеки прописаний в різноманітних кодексах, які регулюють суспільний устрій. Ефект дії та впливу такої системності полягає не в ситуативному розв'язанні етичної проблеми, а в чіткому дотриманні існуючих норм і правил, які мають зрозумілі механізми активації в разі загрози гуманітарного характеру.

Якщо порівняти індивідуальний (людиноцентричний) та колективний (соціоцентричний) алгоритми дотримання етичних принципів гуманітарної парадигми сучасності, то варто зазначити, що людський аспект вирізняється спонтанністю та перманентністю морально-духовної активності; колективний (громадянський) аспект характеризується потенційним (а не безпосереднім) впливом та відтермінованістю активності. Тобто люди можуть розв'язати проблему гуманітарно-етичного характеру в ході міжособистісної комунікації в момент виникнення проблеми, тоді як норма етичного права буде застосована вже після реалізації загрозової ситуації чи явища гуманітарного характеру.

Одним із ключових параметрів протидії гуманітарній загрозі є здатність реагування на неї, яка в етичному аспекті має декілька форм активності:

- виявлення загрози;
- запобігання загрози;
- протидія загрозі;
- ліквідація загрози чи її наслідків.

Задля адекватного та ефективного реагування на виклики етичного характеру повинна актуалізуватися гуманітарна освіченість як важливий елемент культури особистості (Чернікова, 2021). Освіченість щодо питань гуманітарної безпеки формуються зі знань та навичок у поєднанні з системою цінностей, яка притаманна національному, державному чи локально-регіональному середовищу.

Удосконалення системи гуманітарної безпеки реалізується за допомогою структурування наявних аксіологічно-етичних норм та принципів. Скулиш (2023) акцентує на необхідності концептуалізації (безпосередньо концептів, концептуальних структур та схем) проблеми гуманітарної безпеки. Так формується теоретико-методологічне підґрунтя для організації загального рівня безпеки.

Наявні світоглядно-ментальні уявлення, поряд із теоретико-методологічними настановами та практико-орієнтованими механізмами й інструментами допомагають сформувати синергетичну цілісність у питанні протистояння гуманітарним загрозам. Ефективність такого формату залежить від повноцінного наповнення та реалізації принципів як теоретико-світоглядного, так і практично-концептуального характеру.

Варто усвідомлювати, що етичні аспекти стосуються переважно морально-духовних ціннісних орієнтацій. Це зумовлює спрямованість гуманітарної безпеки в контексті не лише безпосередньо захисної активності, а й активності, спрямованої на розвиток (самоідентифікація, психофізіологічний стан, можливості саморозвитку тощо). Самоідентифікація – процес, завдяки якому людина формує цілісність свого існування в соціокультурному просторі. Важливістю такої активності людини є забезпечення сталого розвитку всього суспільства (Неймарк, 2021).

Гуманітарні кризи (Bruno, & Naar, 2020) провокують нові контексти загроз етичного змісту. Період кризових чи форс-мажорних ситуацій є своєрідним лакмусовим папірцем готовності гуманітарно-безпекового кластера до реагування на загрози. Звичним форматом протидії загрозам гуманітарної безпеки були суспільні (державні чи міжнародні) організаційні, правові чи етичні норми, які унеможлилювали гуманітарні катастрофи великих масштабів.

Проте демократичні та громадські трансформації західного цивілізованого суспільства поступово переорієнтували домінування суспільного гуманітарного дискурсу на індивідуальний вимір гуманітарної безпеки. Це призвело до появи формату, в якому інтереси окремої людини стали пріоритетним завданням парадигми гуманітарної безпеки.

Мудраков, & Поліщук (2019), розглядаючи самоідентифікацію як елемент досягнення належного рівня гуманітарного захисту, зазначають, що ці принципи формують для людини концептуальне розуміння відповідальності. Ця відповідальність дає змогу усвідомити на загальному рівні особливості та тонкощі колективної ідентичності. Тобто людина розуміє, що колективна (локальна, суспільна чи глобально-цивілізаційна) ідентичність забезпечується лише завдяки кореляції та синхронізації індивідуальної ідентифікаційної активності.

Тут варто розуміти суперечності, які супроводжують ці процеси. Адже будь-яка кореляція чи синхронізація веде до втрати повної свободи або автономності. Позитивне сприйняття людиною втрати частки свободи означає, що подібна втрата не повинна кваліфікуватися як загроза індивідуальній гуманітарній безпеці. За таких умов досягається баланс індивідуальних та колективних інтересів у питанні функціонування парадигми гуманітарного розвитку.

Ще одним важливим складником, який формує загальний баланс між індивідуальним та колективним розумінням гуманітарної безпеки, є співвідношення прав людини та національної безпеки (Дзьобань, & Жданенко, 2020). Традиційно вважалося, що масштабніші суспільні структури формують загальні принципи гуманітарної безпеки, які в подальшому є обов'язковими для людини. З одного боку, такий механізм забезпечення норм гуманітарної безпеки був ефективним та затребуваним. З іншого боку, етичний аспект мав більший людиновимірний потенціал, який доволі складно уніфікувати в єдину парадигму, яка була б спроможна задовольнити потреби кожної людини як індивідуальності.

У контексті практичної реалізації гуманітарної безпеки вимальовується світоглядно-ментальна суперечність між людиноцентризмом та прагматизмом сучасної картини світу. Практико-орієнтовані суспільні чи глобальні виміри

гуманітарної безпеки засновані на системній надійності цієї аксіологічної парадигми. Водночас позиціонування індивідуального рівня гуманітарної безпеки синхронізується із загальною безпековою парадигмою не на користь людини.

Коли ж актуалізується етична проблематика гуманітарної безпекової системи, то коло суперечностей індивідуального та колективного характеру лише розширюється. Причиною такої неузгодженості є складність у зведенні до спільного знаменника морально-етичних стандартів суспільства та морально-етичних цінностей окремої людини. Така неузгодженість продукує порушення етичних гуманітарних норм навіть в умовах сталого розвитку суспільства. Якщо ж ситуація ускладнюється форс-мажорними обставинами, які погіршують безпековий рівень загалом, то гуманітарні загрози перед індивідуальним та колективним форматом також відповідно зростають.

Глобалізаційні тенденції сприяють деструктивним процесам у гуманітарній картині світу (Чупрінова, 2020). Звісно, коли актуалізуються питання глобально-цивілізаційного масштабу, то це виражається в суспільних чи колективних проявах гуманітарних загроз. Проте в сучасному науково-суспільному дискурсі дедалі частіше індивідуальність позиціонується саме в таких глобальних масштабах. Відповідно, глобальні загрози сконцентровані на людині, а не на абстрактних загрозах національній, регіональній чи іншій сутності.

У сучасному соціокультурному просторі фіксується доволі багато прикладів невідповідності теоретико-світоглядних настанов гуманітарної безпеки та практичної реалізації їхніх принципів. Особливо ця проблема загострюється під час дії форс-мажорних обставин. Sheather et al. (2022), досліджуючи реальну роботу гуманітарних місій у гарячих точках планети (зокрема, в Південному Судані), дійшли висновку, що рекомендації, створені науковою спільнотою західного світу щодо дотримання етичних норм гуманітарної безпеки є неактуальними безпосередньо в зоні активності гуманітарних місій. На передовій лінії питання етичних принципів носять очевидний другорядний характер, оскільки домінуючим фактором залишається збереження життя та здоров'я людини. Декларативність верховенства етичних норм щодо дотримання прав і свобод людини особливо очевидна, коли це питання стає в ряд із проблемою фактичного виживання.

Виходячи з реалій суспільного життя, варто переосмислити не самі етичні принципи, які є важливими та затребуваними в суспільстві. Імовіріше, потрібно оновити пріоритетність елементів гуманітарної безпеки та класифікувати середовища, в яких забезпечується гуманітарна безпека. Це дасть змогу чітко орієнтуватися в

черговості усунення гуманітарних загроз. За таких умов є потенційний ризик нівелювання етичних принципів, проте подібні дії виправдані вищими пріоритетами збереження життя та здоров'я людини.

Наявність досконалої теоретико-методологічної підтримки сприяє більш ефективній практичній реалізації принципів гуманітарної безпеки. Myfanwy (2022) наголошує, що суспільство на локально-місцевому, державному та глобально-міжнародному рівнях розробляє механізми забезпечення ціннісних етичних пріоритетів. Очевидно, що ці механізми значно ефективніші на практиці в масштабах колективу. Щодо затребуваності суспільних норм етичності та моральності в індивідуальному вимірі, то тут, схоже, є потреба в трансформації аксіологічних настанов.

Сучасний соціокультурний простір характеризується інформативно-комунікативною та технологічно-цифровою активністю. Інноваційний технологічно-цифровий розвиток стрімко набуває ваги в гуманітарному житті людини та суспільства. Масштабність і стрімкість охоплення аудиторії технологічним впливом диктує появу нових концептів у гуманітарній парадигмі – цифрового здоров'я та цифрової безпеки. Гуманітарний підхід до розв'язання проблем безпеки цифрового формату має орієнтуватися на принципи справедливості (Brall, Schröder-Bäck, & Maeckelberghe, 2019). Справедливість у цьому разі стосується морально-етичного характеру – доступності до технологічних досягнень, відповідального використання технологічних елементів, нового етичного простору цифрового виміру.

У сучасному динамічному світі, наповненому бурхливими суспільними подіями, постає потреба в нових проявах активності під час розв'язання проблем гуманітарно-етичного характеру. Очевидно, що традиційні парадигми гуманітарної безпеки зберігають екзистенційно-сутнісний зміст, але втрачають актуальність формату забезпечення гуманітарних принципів. Сучасний світ характеризується великими та змінними даними, що практично унеможливує сталість етичних принципів. Звісно, фундаментальні етичні норми є непорушними, проте їхнє позиціонування в конкретному середовищі чи для конкретної людини має перманентний характер. Визнання цієї очевидної реальності не суперечить загальноприйнятим нормам моралі, а має на меті використання реальних та актуальних механізмів забезпечення етичних принципів на рівні гуманітарного мінімуму в екстремальних ситуаціях та в якомога більшому обсязі за умов стабільного стану.

Одним із прикладів інноваційної активності в процесі дотримання етичних норм гуманітарної безпеки є креативний підхід (Здіорук та ін., 2015). Стандартизація норм гуманітарної безпеки має

позитивний ефект у сталому соціокультурному середовищі і виявила повну неефективність за формажорних обставин. Тому під час безпосереднього розв'язання етичних проблем гуманітарного характеру більше свободи дій надається саме людині, яка виконує цю місію. Нестандартність, гнучкість, мобільність – це ті елементи, які необхідні в разі виникнення гуманітарної загрози задля її ефективного розв'язання (запобігання чи оперативній ліквідації наслідків).

Висновки.

Отже, гуманітарна безпека в сучасному соціокультурному просторі стала ключовим елементом дотримання прав і свобод людини. Динамічність світоустрою призводить до збільшення загроз для гуманітарно-етичної парадигми. Тому зростає потреба в розробці актуальних та ефективних механізмів збереження морально-духовного потенціалу в індивідуальному, суспільному та цивілізаційному масштабі.

Людиноцентричний формат безпекової парадигми зосереджує увагу на сутнісних силах людини (самоорганізації та саморозвитку), які актуалізуються для успішного реагування на морально-етичні

виклики та запобігання порушенню прав і свобод. Соціоцентричний вимір базується на теоретико-світоглядних стандартах та практико-орієнтованих механізмах протидії гуманітарно-етичним загрозам. Оскільки гуманітарні кризи набувають дедалі більшої масштабності та інтенсивності, то протистояти їм можна лише в синергетичній взаємодії цивілізаційної гуманітарної парадигми, суспільних (локально-місцевих, державних, міжнародних) стандартів гуманітарно-етичної безпеки та індивідуальної активності (людської та громадської).

Перспективами дослідження постає потреба в долученні нових форматів інноваційного характеру, які забезпечуватимуть запобігання гуманітарно-етичним кризам та надаватимуть належну підтримку при їхньому негативному впливі на людину. Для посилення самоорганізації та синергетичної взаємодії, спрямованої на удосконалення безпекової гуманітарної парадигми варто використовувати науково-філософський потенціал, який розширює сутнісні сили людини та новітні технологічно-цифрові інновації, які дають змогу адекватно реагувати на масштабність та інтенсивність гуманітарної загрози.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Дзьобань, О., & Жданенко, С. (2020). Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. *Інформація і право*, 2(33), 9–22. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2\(33\)](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2(33))
- Здіорук, С., Токман, В., Астаф'єв, А., Карпенко, М., Степико, М., Валевський, О., Лозовий, В., Іщенко, А., Литвиненко, О., & Розумна, О. (2015). Виклики та загрози гуманітарній безпеці Української Держави. *Збірник науково-експертних матеріалів. Серія «Гуманітарний розвиток»*, 4. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/Druk_Zdiuruk_04_02_16-c7c39.pdf
- Мудраков, В., & Полішук, О. (2019). Деякі міркування щодо проблем ідентичності та гуманітарної безпеки. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*, 2(30), 31–36. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.30.14419>
- Неймарк, О. (2021). Публічне управління забезпеченням гуманітарної безпеки: основні наукові підходи. *Наукові перспективи*, 9(15), 172–184. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9\(15\)-172-184](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9(15)-172-184)
- Скулиш, Є. (2023). Еволюція концепту гуманітарної безпеки в міжнародно-правовому дискурсі. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*, 1(64), 26–31. <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.1.4>
- Чернікова, І. (2021). Формування гуманітарної культури як запорука духовної безпеки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 3(102), 371–380. <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-102-3-371-380>
- Чупрінова, Н. (2020). Духовна безпека України в контексті викликів сучасності. *Наукове пізнання: методологія та технологія*, 2(46), 53–63. <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2020-2-8>
- Brall, C., Schröder-Bäck, P., & Maeckelberghe, E. (2019). Ethical aspects of digital health from a justice point of view. *European Journal of Public Health*, 29(3), 18–22. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckz167>
- Bruno, W., & Haar, R. J. (2020). A systematic literature review of the ethics of conducting research in the humanitarian setting. *Conflict and Health*, 14. <https://doi.org/10.1186/s13031-020-00282-0>
- Eyal, H., Samimian-Darash, L., & Davidovitch, N. (2020). Humanitarian Aid, Security and Ethics. *Journal of Extreme Anthropology*, 4, 135–156. <https://doi.org/10.5617/jea.7351>
- Myfanwy, J. (2022). Humanitarian fables: morals, meanings and consequences for humanitarian practice. *Third World Quarterly*, 43(2), 475–493. <https://doi.org/10.1080/01436597.2021.2023318>
- Sheather, J., Apunyo, R., DuBois, M., Khondaker, R., Noman, A., Sadique, S., & McGowan, C. (2022). Ethical guidance or epistemological injustice? The quality and usefulness of ethical guidance for humanitarian workers and agencies. *BMJ Global Health*, 7, e007707. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2021-007707>

REFERENCES

- Brall, C., Schröder-Bäck, P., & Maeckelberghe, E. (2019). Ethical aspects of digital health from a justice point of view. *European Journal of Public Health*, 29(3), 18–22. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckz167>

- Bruno, W., & Haar, R. J. (2020). A systematic literature review of the ethics of conducting research in the humanitarian setting. *Conflict and Health*, 14. <https://doi.org/10.1186/s13031-020-00282-0>
- Chernikova, I. (2021). Formation of humanitarian culture as a guarantee of spiritual security. *Personal spirituality: methodology, theory and practice*, 3(102), 371–380. <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-102-3-371-380>
- Chuprinova N. (2020). Spiritual security of Ukraine in the context of modern challenges. *Scientific cognition: methodology and technology*, 2(46), 53–63. <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2020-2-8>
- Dzoban, O., & Zhdanenko, S. (2020). Human rights and national security: philosophical and legal aspects of the relationship. *Information and Law*, 2(33), 9–22. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2\(33\)](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2020.2(33))
- Eyal, H., Samimian-Darash, L., & Davidovitch, N. (2020). Humanitarian Aid, Security and Ethics. *Journal of Extreme Anthropology*, 4, 135–156. <https://doi.org/10.5617/jea.7351>
- Mudrakov, V., & Polishchuk, O. (2019). Some reflections on issues of identity and humanitarian security. *Bulletin of NAU. Series: Philosophy. Cultural Studies*, 2(30), 31–36. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.30.14419>
- Myfanwy, J. (2022). Humanitarian fables: morals, meanings and consequences for humanitarian practice. *Third World Quarterly*, 43(2), 475–493. <https://doi.org/10.1080/01436597.2021.2023318>
- Neimark, O. (2021). Public management of humanitarian security: basic scientific approaches. *Scientific perspectives*, 9(15), 172–184. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9\(15\)-172-184](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9(15)-172-184)
- Sheather, J., Apunyo, R., DuBois, M., Khondaker, R., Noman, A., Sadique, S., & McGowan, C. (2022). Ethical guidance or epistemological injustice? The quality and usefulness of ethical guidance for humanitarian workers and agencies. *BMJ Global Health*, 7, e007707. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2021-007707>
- Skulysh, E. (2023). Evolution of the concept of humanitarian security in the international legal discourse. Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. *Legal Sciences*, 1(64), 26–31. <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.1.4>
- Zdioruk, S., Tokman, V., Astaf'ev, A., Karpenko, M., Stepiko, M., Valevskyi, O., Lozovyi, V., Ishchenko, A., Lytvynenko, O., & Rozumna, O. (2015). Challenges and threats to the humanitarian security of the Ukrainian State. *Collection of scientific and expert materials. Series "Humanitarian Development"*, 4. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/Druk_Zdioruk_04_02_16-c7c39.pdf